

ARXITEKTURA YODGORLIKLARI BILAN INTEGRATSIYALASHGAN ZAMONAVIY TURISTIK MARKAZLAR LOYIHAVIY TAKLIFLARI.

 <https://doi.org/10.70728/tech.v3.i04.016>

Xurasanbayeva Baljan Baxtjanovna
Toshkent davlat arxitektura qurilish universiteti
1 kurs magistranti

ANNOTATSIYA Ushbu ilmiy maqolada arxitektura yodgorliklari joylashgan hududlarda zamonaviy turistik markazlarni loyihalash masalalari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot davomida tarixiy muhitni saqlab qolish, zamonaviy funksional ehtiyojlarni qondirish va me‘moriy uyg‘unlikni ta‘minlashga qaratilgan loyihaviy yondashuvlar tahlil qilindi. Arxitektura yodgorliklari bilan integratsiyalashgan turistik markazlar shahar infratuzilmasining muhim qismi sifatida baholanib, ularning hajmiy-makoniy, funksional va estetik yechimlari o‘rganildi. Tadqiqot natijalari tarixiy hududlarda turistik infratuzilmani rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: arxitektura yodgorliklari, turizm, integratsiya, loyihalash, madaniy meros.

ANNOTATION This article examines design approaches for modern tourist centers integrated into areas containing architectural heritage monuments. The research focuses on preserving historical environments while accommodating contemporary functional and spatial requirements. Special attention is given to architectural harmony, spatial composition, and functional zoning within heritage zones. Analytical and comparative methods were applied to evaluate existing design practices. The results provide practical recommendations for architects and urban planners involved in tourism infrastructure development in historical areas.

Keywords: architectural heritage, tourism, integration, culture preservation, design.

АННОТАЦИЯ В статье рассматриваются проектные подходы к формированию современных туристических центров в зонах расположения архитектурных памятников. Основное внимание уделено вопросам сохранения исторической среды, функциональной организации пространства и обеспечению архитектурной гармонии. Проанализированы современные тенденции интеграции туристической инфраструктуры в исторические территории. Результаты исследования могут быть использованы в архитектурной и градостроительной практике.

Ключевые слова: архитектурные памятники, туризм, интеграция, проектирование, культурное наследие.

KIRISH

Bugungi kunda turizm sohasi shaharlar va tarixiy hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boy tarixiy-arxitektura merosiga ega bo'lgan hududlarda turizmni rivojlantirish zamonaviy infratuzilma yaratishni talab etadi. Shu bilan birga, arxitektura yodgorliklari joylashgan hududlarda yangi qurilishlarni amalga oshirish masalasi murakkab va mas'uliyatli jarayon hisoblanadi.

Noto'g'ri loyihaviy yondashuvlar tarixiy muhitning buzilishiga, yodgorliklarning vizual va madaniy ahamiyatining pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli zamonaviy turistik markazlarni arxitektura yodgorliklari bilan uyg'unlashtirib loyihalash ilmiy asoslangan yondashuvni talab etadi. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi arxitektura yodgorliklari bilan integratsiyalashgan zamonaviy turistik markazlarning loyihaviy yechimlarini tahlil qilish va samarali loyihalash tamoyillarini aniqlashdan iborat.

MATERIALLAR VA USULLAR

Mazkur ilmiy tadqiqotni amalga oshirish jarayonida arxitektura, shaharsozlik va turizm sohaslariga oid keng qamrovli ilmiy-nazariy manbalar, amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar hamda real loyihaviy amaliyot materiallari chuqur o'rganildi. Tadqiqotning metodologik asosi tarixiy-arxitektura muhitini muhofaza qilish, zamonaviy shahar infratuzilmasini rivojlantirish va turizm obyektlarini loyihalashga oid ilmiy konsepsiyalarga tayangan holda shakllantirildi.

Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasining shaharsozlik va madaniy merosni muhofaza qilish sohasidagi qonunlari, me'yoriy hujjatlari va qurilish normalari tahlil qilindi. Shu bilan birga, tarixiy shaharlar rivojiga oid UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan tavsiyalar, xususan, tarixiy shahar landshafti konsepsiyasi asosiy metodik manba sifatida o'rganildi. Ushbu hujjatlar tarixiy hududlarda yangi qurilmalarni joylashtirishda cheklovlar va ruxsat etilgan imkoniyatlarni aniqlashga xizmat qildi.

Amaliy tadqiqot qismi doirasida turli mamlakatlarda arxitektura yodgorliklari bilan integratsiyalashgan zamonaviy turistik markazlar loyihalari tahlil qilindi. Ushbu loyihalar hajmiy-makoniylar yechimlari, funksional tuzilmasi va estetik yondashuvlari nuqtai nazaridan o'rganildi.

Tadqiqot metodologiyasi quyidagi ilmiy usullarga asoslandi:

– **analitik usul**, ilmiy maqolalar, monografiyalar va normativ hujjatlar asosida mavzuning nazariy asoslarini shakllantirish;

– **taqqoslash usuli**, turli hudud va mamlakatlarda amalga oshirilgan loyihalarni solishtirish orqali ularning samaradorligini baholash;

– **funksional tahlil**, turistik markazlarning rejalashtirish sxemasi va ichki funksional bog'liqligini aniqlash;

– **grafik-tahliliy usul**, yangi inshootlar va tarixiy yodgorliklar o'rtasidagi vizual o'qlar, siluet va masshtab nisbatlarini baholash.

Mazkur usullar majmuasi orqali zamonaviy turistik markazlarni tarixiy muhitga moslashtirishning asosiy loyihaviy va shaharsozlik tamoyillari aniqlanib, ular tizimlashtirildi.

NATIJALAR

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, arxitektura yodgorliklari bilan integratsiyalashgan zamonaviy turistik markazlarni loyihalash jarayonida bir nechta o‘zaro bog‘liq omillarni hisobga olish zarur. Eng muhim jihatlardan biri hajmiy-makoniyl muvozanatni ta‘minlash hisoblanadi. Yangi qurilayotgan obyektlar tarixiy yodgorliklardan ustun bo‘lmasligi, ularning vizual qabul qilinishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmasligi kerak.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, inshootlarning balandligi va joylashuvi tarixiy muhitning umumiy kompozitsiyasiga mos tanlangan taqdirda, yodgorliklarning ahamiyati yanada ochib beriladi. Bunda ochiq maydonlar va vizual o‘qlarni saqlab qolish muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, turistik markazlarning funksional zonalanishi hududdan foydalanish samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida aniqlanadi. Axborot markazlari, ko‘rgazma va ekspozitsiya zallari, madaniy-ma‘rifiy tadbirlar uchun mo‘ljallangan ochiq va yopiq maydonlar hamda xizmat ko‘rsatish obyektlarining o‘zaro uyg‘un joylashtirilishi turistlar oqimini oqilona boshqarishga imkon beradi.

Tadqiqot davomida material va ranglar tanlovining ham muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Zamonaviy qurilish texnologiyalaridan foydalanilgan taqdirda ham materiallarning tashqi ko‘rinishi tarixiy muhit bilan uyg‘un bo‘lishi, rang gammasi esa neytral va tabiiy tushlarda tanlanishi lozim.

MUHOKAMA

Olingan natijalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy turistik markazlarni arxitektura yodgorliklari bilan integratsiyalash jarayoni ko‘p qirrali yondashuvni talab etadi. Bunday loyihalar faqat arxitektura yechimlari orqali emas, balki madaniy, ijtimoiy va ekologik omillarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi zarur.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, integratsiyalashgan turistik markazlar tarixiy hududlarda jamoat hayotini faollashtiruvchi muhim shahar elementi sifatida xizmat qilishi mumkin. Ular madaniy tadbirlar, ko‘rgazmalar va ijtimoiy uchrashuvlar uchun qulay makon yaratib, hududning turistik jozibadorligini oshiradi.

Biroq zamonaviy qurilmalar tarixiy muhitga noto‘g‘ri joylashtirilgan taqdirda, yodgorliklarning vizual ustunligini pasaytirishi mumkin. Shu sababli piyodalar harakatini ustuvor qo‘yish, ochiq jamoat maydonlarini ko‘paytirish va tarixiy muhitning vizual yaxlitligini saqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Integratsiya jarayonida mutaxassislararo hamkorlik, ya‘ni arxitektorlar, restavradorlar va shaharsozlarning birgalikda ishlashi loyiha muvaffaqiyatini ta‘minlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, arxitektura yodgorliklari bilan integratsiyalashgan zamonaviy turistik markazlarni loyihalash murakkab va ko'p bosqichli jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilish va zamonaviy funksional ehtiyojlarni qondirish o'rtasida muvozanatni ta'minlashni talab etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bunday obyektlarni loyihalashda hajmiy-makoniyy uyg'unlik, puxta funksional zonalanish va estetik yondashuv asosiy mezonlar sifatida qaralishi lozim. Shuningdek, tarixiy muhitning vizual qabul qilinishini saqlash va jamoat makonlarining sifatini oshirish barqaror shahar rivojlanishiga xizmat qiladi.

Mazkur ilmiy maqolada ishlab chiqilgan xulosalar va tavsiyalar tarixiy hududlarda turistik infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy izlanishlar uchun metodik asos bo'lib xizmat qiladi hamda kelgusidagi arxitektura-loyihaviy ishlarda qo'llanishi mumkin.

va balandligi tarixiy yodgorliklardan ustun bo'lmashligi lozim. Bu yodgorliklarning vizual qabul qilinishini saqlab qolishga xizmat qiladi.

Shuningdek, turistik markazlarning funksional tuzilmasi muhim ahamiyatga ega. Ular axborot markazlari, ko'rgazma zallari, madaniy tadbirlar maydonlari va xizmat ko'rsatish obyektlarini o'z ichiga olishi zarur. Material va ranglar tanlovida esa tarixiy muhitga mos, neytral va tabiiy ranglardan foydalanish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi. Shaharsozlik kodeksi. Toshkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi. "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun. Toshkent, 2009.
3. UNESCO. *Historic Urban Landscape Recommendation*. 2011.
4. Ashworth G.J., Tunbridge J.E. *The Tourist-Historic City*. London: Routledge, 2000.
5. Salimov A. Shaharsozlik va tarixiy muhitni muhofaza qilish asoslari. Toshkent, 2018.